Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 54(3), 2025, 1144-1165
https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuefd

Developing the Divorce Anxiety Scale: Validity and Reliability Study*

Ali Ammar KURT[a] (ORCID ID - 0000-0001-8904-8091)**
Bülent GÜNDÜZ[a] (ORCID ID - 0000-0002-8451-816X)

[a]Mersin University, Faculty of Education, Mersin/Türkiye

Article Info

DOI: 10.14812/cuefd.1623439

Article history:
Received 20.01.25
Revised 04.08.25
Accepted 27.10.25

Keywords:
Divorce,
Divorce Anxiety,
Marriage,
Scale Development.

Research Article

Abstract

Within the scope of this study, the concept of divorce anxiety, which has not been mentioned much in the literature before, was explained and the Divorce Anxiety Scale developed to help reveal this construct, was subjected to validity and reliability analyses. The concept of divorce anxiety can be defined as the anxiety that individuals feel about the changes and uncertainties that may occur at the end of their marital relationship. Two different study groups were reached within the scope of the research. The first study group consisted of 430 individuals and structural validity studies were conducted with the data obtained. The findings revealed a three-factor structure that accounted for 70% of the explained variance. For the validity and reliability studies of the emerging structure, data were collected from the second study group consisting of 390 individuals. The findings of the confirmatory factor analysis (CFA) revealed that the model related to the construct showed good and excellent fit (qs/df=3.25; GFI=0.88; AGFI=0.84; NNFI=0.96; NFI=0.96; CFI=0.97; RMSEA=0.07). In addition to the CFA findings, convergent and divergent validity calculations related to the scale were also conducted. The findings demonstrated that the scale meets both convergent and divergent validity conditions, confirming that it is a statistically valid and reliable measurement tool.

Boşanma Kaygısı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Makale Bilgisi

DOI: 10.14812/cuefd.1623439

Makale Geçmişi:
Geliş 20.01.25
Düzeltme 04.08.25
Kabul 27.10.25

Anahtar Kelimeler:
Boşanma,
Boşanma Kaygısı,
Evlilik,
Ölçek Geliştirme

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmanın kapsamında, literatürde daha önce fazla yer almayan boşanma kaygısı kavramı açıklanmış ve söz konusu yapının ortaya konulmasına yardımcı olan Boşanma Kaygısı Ölçeği'nin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Boşanma kaygısı kavramı, bireylerin evlilik ilişkilerinin sona ermesi durumunda ortaya çıkacak değişiklikler ve belirsizlikler karşısında hissettikleri kaygı olarak tanımlanabilir. Araştırma kapsamında iki farklı çalışma grubuna ulaşılmıştır. Birinci çalışma grubu 430 kişiden oluşmuş ve elde edilen verilerle yapı geçerliği çalışmaları yürütülmüştür. Elde edilen bulgular, üç faktörden oluşan ve varyansın %70'ini açıklayan bir yapının ortaya çıktığını göstermiştir. Ortaya çıkan yapının geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yürütmek amacıyla, 390 kişiden oluşan ikinci çalışma grubundan veri toplanmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonucunda elde edilen bulgular, yapıya ilişkin modelin iyi ve mükemmel uyum gösterdiğini ortaya koymaktadır (χ^2/sd = 3.25; GFI = 0.88; AGFI = 0.84; NNFI = 0.96; NFI = 0.96; CFI = 0.97; RMSEA = 0.07). DFA bulgularına ek olarak, ölçeğe ilişkin yakınsak ve ıraksak geçerlik hesaplamaları da yapılmıştır. Elde edilen bulgular, ölçeğin hem yakınsak hem de ıraksak geçerlik koşullarını karşıladığını göstermektedir. Elde edilen tüm bulgular, geliştirilen ölçeğin istatistiksel olarak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

* This study was derived from the first author's doctoral dissertation, completed under the supervision of the second author.

**Corresponding Author: aliammarkurt@mersin.edu.tr

Introduction

Divorce, defined as the legal termination of marriage, can significantly affect individuals' well-being (American Psychological Association [APA], 2023). Like marriage, divorce varies across periods and cultures; however, it generally refers to the termination of couples' legal, sexual, emotional, and economic relationships (Uyar, 1999). Similarly, Bohannon (1971) proposed that divorce comprises six different "stations," which—although experienced in varying sequences and intensities—are encountered by each individual. These stages are "emotional divorce," "legal divorce," "economic divorce," "co-parental divorce," "spiritual divorce," and "community divorce." From a historical perspective, divorce, much like the institution of marriage, has undergone changes and has manifested in different forms. Wiseman (1975) focused not on how divorce should be defined, but on its effects on individuals. According to Wiseman, individuals experience a process similar to bereavement, beginning with the denial of the divorce, followed by loss and depression, anger and indecision, adjustment to a new lifestyle and identity, and finally, acceptance and completion (Clarke-Stewart & Brentano, 2008). Sucu (2007), examining divorce in terms of marital expectations, stated that when expectations such as love, respect, and happiness are not met, a legal dissolution of the marriage may occur. Uçan, Yazar and Sayıl (2006) defined divorce as a psychological and social process, emphasizing that it unfolds over an extended period. Based on the various definitions in the literature, divorce can be defined as the legal termination of couples' emotional, sexual, economic, and legal bonds. The rising divorce rates and the increasing number of divorces in the early years of marriage have made divorce one of the central topics of research in recent years (Amato, 2010). In this context, different theoretical perspectives have been proposed to explain the phenomenon of divorce. In some of these approaches, divorce is conceptualized as a crisis, with the post-divorce period associated with bereavement, whereas in others, it is regarded as a stage in individuals' psychosocial development.

Changes in the structure of the modern family have led to notable differences in divorce rates and processes (Aydın & Baran, 2010). In some relationships—particularly dysfunctional ones that damage individuals' sense of self—divorce may even emerge as a desirable outcome. However, even when considered a preferable resolution in such relationships, the divorce process can be challenging for individuals in multiple ways. By its nature, marriage is not a relationship formed with the expectation of ending; thus, the dissolution of the relationship implies that the emotional, cognitive, physical, economic, and other forms of investment made by individuals are at risk. Understandably, people do not wish for these investments to go to waste (Lundberg & Pollak, 2015). According to Clarke-Stewart and Brentano (2008), individuals experience both positive and negative changes following divorce. These changes may include negative aspects such as increased workload, single parenting in cases involving children, loss of relationship networks established through marriage, physiological problems, and mood states such as anger, anxiety, and depression. On the other hand, positive changes may include forming new friendships and personal growth. The concept of divorce anxiety arises from the uncertainty generated by the potential loss of these investments and the changes individuals may face. A review of the literature indicates that research on divorce anxiety remains limited, with most studies on divorce focusing on post-divorce anxiety (Symoens et al., 2014), depression (Amato, 2000), role changes, or psychopathology (Kalmijn et al., 2006). When married couples witness divorces within their family of origin or close social circles—or encounter other factors that lower relationship satisfaction—conflict within the marriage tends to increase (Amato & DeBoer, 2001; Cui et al., 2008). Marital conflicts can lead to psychological problems such as depression and anxiety, as well as physiological issues including eating disorders and chronic pain (Tasew et al., 2021). During such periods of heightened conflict, couples are more likely to contemplate divorce (Birditt et al., 2010). From this standpoint, it is reasonable to assume that increased marital conflict and more frequent thoughts about divorce can heighten divorce-related anxiety. Moreover, shifts in society's traditionally rigid attitudes toward divorce appear to make it easier and faster for couples to decide to end their marriage. Considering the literature and related concepts, divorce anxiety can be defined as the apprehension experienced by married individuals regarding the potential negative emotions and situations they might face in various areas of life if their marriage were to end.

Within the scope of this study, a statistically valid and reliable measurement tool was developed to predict the concept of divorce anxiety. This newly developed instrument aims to shed light on the pre-divorce processes of married individuals—an area that has received limited attention in the literature—as well as to enhance understanding of the dynamics of divorce. Considering the rising divorce rates, it is also anticipated that this scale could be used in fields such as divorce counselling and divorce mediation.

Method

This section presents information on the research design, study groups from which observations were obtained, the scale development process, data collection, and data analysis.

Research Design

This research is a scale development study aimed at statistically reliably measuring divorce anxiety experienced by married individuals. In the scale development process, a participant-centered scaling approach—based on cumulative sums—was used. This approach, which is among the participant response-based methods, positions individuals differently on the scale according to their responses to the items (Tezbaşaran, 2004). The process involved creating an item pool through focus group discussions and expert opinions, obtaining expert evaluations of the item pool, conducting an exploratory factor analysis (EFA) to reveal the underlying structure of the scale, and finally, calculating the validity and reliability of the identified structure through confirmatory factor analysis (CFA).

Study Groups

Within the scope of the Divorce Anxiety Scale development, data were collected from two different study groups to both identify the factor structure of the scale and to verify the structure obtained. The first group, referred to as the "first study group," was used to gather data for identifying the latent structure of the scale and conducting EFA. The second group, referred to as the "second study group," was used to gather data for verifying the identified structure and conducting CFA. Descriptive statistics for the first group are presented in Table 1.

Table 1
Descriptive Statistics for the First Study Group

Gender	F	%
Female	304	70.7
Male	126	29.3
Education Level	F	%
Primary School	12	2.8
High School	28	6.5
Associate Degree	27	6.3
Bachelor's Degree	232	54
Master's Degree	96	22.3
Doctorate	35	8.1
Total	430	100

The first study group consisted of a total of 430 participants, 304 (70.7%) of whom were women and 126 (29.3%) men. The participants' ages ranged from 22 to 68 years, with a mean age of 37.27 years (SD = 8.04). Since the study group comprised individuals who were currently married, all participants were married. The length of participants' marriages ranged from 1 to 38 years, with a mean marital duration of 11.5 years (SD = 8.26). As shown in Table 1, the majority of participants in the first study group (54%) held a bachelor's degree, although participants from various educational backgrounds were also represented.

Within the scope of the Divorce Anxiety Scale development, the second study group was used to conduct construct validity and reliability analyses of the scale. Descriptive statistics for this group are presented in Table 2.

Table 2
Descriptive Statistics for the Second Study Group

Gender	F	%
Female	276	70.8
Male	114	29.2
Education Level	F	%
Primary School	11	2.8
High School	26	6.7
Associate Degree	22	5.6
Bachelor's Degree	212	54.4
Master's Degree	85	21.8
Doctorate	34	8.7
Total	390	100

The second study group consisted of a total of 390 participants, 276 (70.8%) of whom were women and 114 (29.2%) men. The mean age of the second study group was 37.35 years (SD = 8.07). The participants' marital durations ranged from 1 to 38 years, with a mean marital duration of 11.6 years (SD = 8.30).

Scale Development Process

As part of the Divorce Anxiety Scale development, the relevant literature was first reviewed to examine the concept of divorce anxiety and to identify its core components. In addition, interviews were conducted with four experts in the field of family counselling to gather their perspectives on this relatively novel concept in the literature. These interviews were audio-recorded by the researcher, and key terms were later extracted. Following this process, an item pool of 52 statements was generated by the researcher and sent to 12 experts in the fields of Psychological Counselling and Guidance and Family Counselling. Feedback was received from 11 experts. Each item was rated on two dimensions—"relevance" and "clarity"—using a scale ranging from "4 – Very Relevant/Very Clear" to "1 – Not Relevant at All/Not Clear at All." Content validity ratios (CVRs) for each item were then calculated using Davis' (1992) technique. At the significance level of p = .05, items with a CVR lower than .80 (Ayre & Scally, 2014) were removed from the pool, resulting in the elimination of four items. Additionally, two more items with CVRs above .80 but identified as redundant based on expert feedback were also removed. After the content validity assessment, the remaining 46 items were compiled into the pilot form of the scale. This form was reviewed by the researchers and two independent experts for language and writing errors before proceeding to the construct validity phase. Exploratory factor analysis (EFA) was conducted to examine the construct validity of the scale, while confirmatory factor analyses (CFAs) were used for convergent and discriminant validity testing. The psychometric results of the scale are presented in the results section.

Data Collection

Participants in the study were recruited on a voluntary basis, and informed consent was obtained at the beginning of the data collection process. Data from both study groups were collected online. The time required for the first study group to respond to the scale items ranged between 15 and 20 minutes, whereas for the second study group, it ranged between 8 and 10 minutes.

Data Analysis

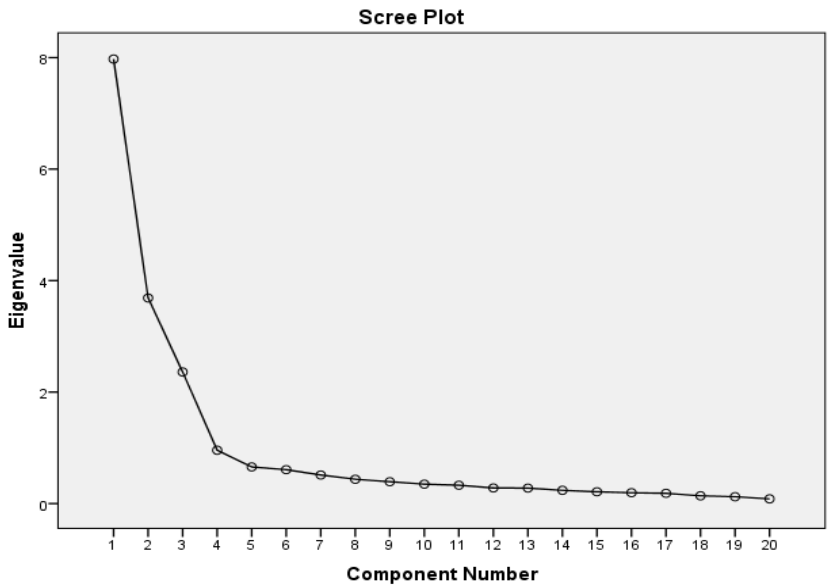
To establish the construct validity of the Divorce Anxiety Scale, an exploratory factor analysis (EFA) was first conducted. Prior to the EFA, assumptions were tested, including missing data, univariate and multivariate outliers, factorability of the correlation matrix, multicollinearity, and independence of errors (Tabachnick & Fidell, 2007). Examination of the dataset revealed no missing data. For univariate outliers, z-scores between +3 and -3 were inspected, and no univariate outliers were found. For multivariate outliers, Mahalanobis distance was calculated, and 16 cases exceeding the critical value of $\chi^2(46, 0.001) = 81.40$ were removed from the dataset. Multicollinearity was assessed using VIF and tolerance values. All items had VIF values below 5 and tolerance values above .20, indicating no multicollinearity. Factorability was assessed using the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure, which yielded a value of .906, suggesting excellent sampling adequacy (Büyüköztürk, 2014). Bartlett's Test of Sphericity was significant ($\chi^2 = 7047$, $p < .01$), confirming the suitability of the data for factor analysis. Following the assumption checks, EFA was conducted to identify the factor structure, and confirmatory factor analysis (CFA) was performed to test the validity of the obtained structure. Items with factor loadings below .45 were excluded from the structure (Büyüköztürk, 2014). For reliability evidence, internal consistency was assessed through Cronbach's alpha coefficients and composite reliability values. For validity evidence, discriminant and convergent validity coefficients were examined following the CFA.

Findings

The initial exploratory factor analysis (EFA) conducted for the Divorce Anxiety Scale revealed a nine-factor structure explaining 69% of the variance. In this structure, items with factor loadings below .45 and items that did not load on any factor were removed from the analysis (Çokluk et al., 2014; Tabachnick & Fidell, 2013). The analysis was then repeated. The second round of analysis resulted in a six-factor structure explaining 61% of the variance. Following the second analysis, an examination of the scree plot indicated that the structure should be limited to three factors.

Figure 1

Scree plot illustrating the factor structure of the Divorce Anxiety Scale

The structure was limited to three factors, and the analysis was repeated. As shown in Figure 1, the three-factor solution accounted for 68% of the variance. In addition, one item was found to load on two different factors and was therefore removed from the analysis. After removing this item, the exploratory factor analysis was repeated. In the fourth round, a three-factor structure explaining 70% of the variance

was obtained. In the social sciences, structures that explain 70% of the variance are considered satisfactory. The obtained findings are presented in Table 3.

Table 3

Exploratory factor analysis results for the Divorce Anxiety Scale.

Item	Communalities	Factor 1 Emotional/Physiological Reactions	Factor 2 Economic	Factor 3 Identity
27	.798	.864		
26	.749	.834		
24	.724	.833		
25	.711	.781		
28	.633	.775		
29	.687	.764		
23	.632	.763		
31	.555	.625		
44	.856		.908	
43	.846		.900	
46	.842		.893	
45	.836		.892	
38	.587		.640	
35	.565		.611	
2	.800			.885
6	.749			.853
8	.727			.832
1	.692			.822
3	.665			.811
5	.669			.785
Explained Variance		%39,872	%18,442	%11,798
Eigenvalues		7,974	3,688	2,360
Cronbach's Alfa		.92	.91	.91

Based on the findings, a structure with significant factor loadings and internal consistency coefficients was established. To assess the construct validity of the scale, a confirmatory factor analysis (CFA) was conducted.

Confirmatory Factor Analysis Findings for the Divorce Anxiety Scale

To test the validity of the structure obtained for the Divorce Anxiety Scale, CFA was performed using a sample of 390 observations. LISREL software (Schreiber, Stage, King, Nora, & Barlow, 2006) was used for the CFA. The initial CFA results showed that some fit indices remained at an acceptable level. Consequently, three modifications suggested by the model, all within the same subfactor, were implemented, and the CFA was rerun. The results indicated that the model's fit indices reached the desired levels. The fit indices for the Divorce Anxiety Scale are presented in Table 4.

Table 4

Fit indices for the Divorce Anxiety Scale.

Model	Chi-square	Chi-square/df	GFI	AGFI	NNFI	NFI	CFI	RMSEA	SRMR
Three Factor Model	533.63	3.25	.88	.84	.96	.96	.97	.07	.06
Perfect Fit		<3	>.90	>.95	>.95	>.95	>.95	<.05	<.05
Good Fit		<5	>.85	>.85	>.90	>.90	>.90	<.08	<.08

An examination of the fit indices for the Divorce Anxiety Scale indicated that the Chi-square/df ratio (χ^2/df = 3.25) demonstrated good model fit. The Chi-square value is a goodness-of-fit statistic and represents the first test value for evaluating model fit (Çokluk et al., 2014). Similarly, the NNFI, NFI, and CFI values indicated excellent fit. The GFI and AGFI indices also showed good fit, while the RMSEA and SRMR values likewise indicated good fit. Overall, the fit indices obtained in the construct validity study for the Divorce Anxiety Scale revealed that the model demonstrated good fit (Brown, 2006; Hu & Bentler, 1999; Kelloway, 1989; Sümer, 2000; Tabachnick & Fidell, 2013).

In addition, based on the confirmatory factor analysis findings, convergent validity, discriminant validity, and composite reliability (CR) values were calculated. For construct validity, the convergent and discriminant validity criteria proposed by Fornell and Larcker (1981) were examined. For convergent validity, the Average Variance Extracted (AVE) and Composite Reliability (CR) values were calculated. The results showed that the CR values of the scale (Identity = 0.91; Emotional/Physiological Reactions = 0.90; Economic = 0.91) were greater than the AVE values (Identity = 0.64; Emotional/Physiological Reactions = 0.60; Economic = 0.67), meeting the criteria for convergent validity. For discriminant validity, the Maximum Shared Variance (MSV) and Average Shared Variance (ASV) values were calculated. For the subscales, the MSV and ASV values were as follows: Identity subscale – MSV = 0.09, ASV = 0.05; Emotional/Physiological Reactions subscale – MSV = 0.17, ASV = 0.13; and Economic subscale – MSV = 0.17, ASV = 0.09. Since the MSV and ASV values were lower than the AVE values for each subscale, the scale was found to meet the criteria for discriminant validity. Overall, the results indicate that the scale possesses construct validity.

Table 5

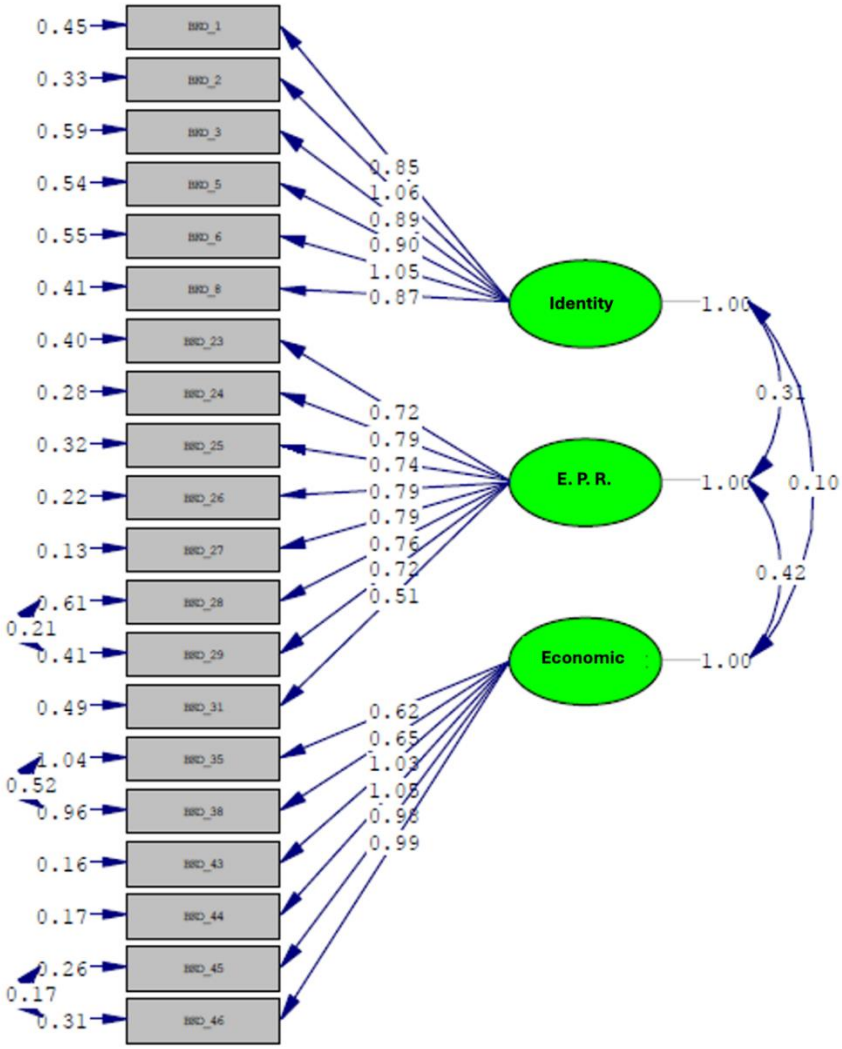
CR, AVE, MSV, and ASV Values for the Subscales of the Divorce Anxiety Scale

Subscales	CR	AVE	MSV	ASV
Identity	.91	.64	.09	.05
Emotional/Physiological Reactions	.90	.60	.17	.13
Economic	.91	.67	.17	.09
Criteria	CR>.70	AVE>.50 CR>AVE	MSV<AVE	ASV<AVE

The measurement model obtained after the construct validity analyses is presented in Figure 2.

Figure 2

Measurement model of the Divorce Anxiety Scale

In the measurement model, modifications were applied between items 28 and 29, items 35 and 38, and items 45 and 46. Examination of these items revealed that they were under the same factors and measured similar constructs. For example, item 28 states, "If we divorce, I will not feel comfortable around my married friends," while item 29 states, "If we divorce, I will have difficulty adapting to new environments." Similarly, item 35 states, "If we divorce, it will take me a long time to regain my former cheerfulness," whereas item 38 states, "I think divorce will turn my emotions upside down." Finally, item 45 reads, "I feel nauseous when I think about divorce," while item 46 states, "When I think about divorce, my stomach hurts." In conclusion, the modifications were made between similar items within the same subfactors. As a result of the construct validity analysis, the final form of the Divorce Anxiety Scale was established as a 20-item instrument with three subdimensions (identity, emotional, and economic).

Discussion, Conclusion, and Recommendations

Divorce, once considered a taboo, can now be seen as an important option and a part of the marital process in modern societies. It can be defined as the termination of a marriage in some or all its legal, emotional, and economic dimensions (Uyar, 1999). Additionally, in some approaches, divorce is associated with the grieving process, with individuals experiencing stages beginning with denial and ending with acceptance and resolution. Although different theories and scholars interpret the

phenomenon in various ways, all approaches share the emphasis that divorce involves the desire—either unilaterally or mutually—to end the ongoing relationship, followed by adapting to a new way of life. Numerous studies have examined the psychological effects of divorce (Hetherington, Cox, & Cox, 1985; Kalmijn & van Groenou, 2005; Lorenz, Wickrama, Conger, & Elder, 2006), often focusing on variables such as stress, anxiety, and depression in individuals who are either in the process of divorce or have completed it. Divorce anxiety, however, differs in that it refers not to the psychological symptoms experienced during or after divorce, but to the anxiety felt before the process begins. In the literature, the operational definition of divorce anxiety remains unclear, but it can be distinguished from separation anxiety in its origins. While separation anxiety in childhood is defined as the distress experienced when a child is separated from their attachment figure, and adult separation anxiety similarly relates to fears of harm to an attachment figure and the need for close contact (Faraji & Özen, 2022; Manicavasaga, Silove, & Curtis, 1997), divorce anxiety specifically refers to the level of concern regarding the potential adverse situations that may arise in one's life if the marriage ends. This study sought to define the concept of divorce anxiety and to develop a valid and reliable measurement tool to assess it.

The subdimensions of the scale correspond to categories in which individuals may experience problems after divorce and thus may contribute to pre-divorce anxiety. As Clarke-Stewart and Brentano (2008) note, most changes following divorce are negative. The abundance of negative changes, as well as the potential damage to the individual's sense of self and to the investments made in the marriage, can help explain the context of the subdimensions. The "Identity" subdimension focuses on anxieties about adapting to a new life and the role of a "divorced individual." Items include statements such as "If we divorce, I will be reluctant to enter new social settings" and "If we divorce, I will not feel comfortable around my married friends." Kalmijn and van Groenou's (2005) study on post-divorce social integration found a general decline in social integration and temporary isolation, which aligns with the focus of this subdimension. The "Emotional/Physiological Reactions" subdimension contains items addressing the emotional processes individuals may experience regarding divorce, such as "I think divorce will turn my emotions upside down" or "If we divorce, it will take me a long time to regain my former cheerfulness." This reflects the emotional divorce process described in various theoretical models, which refers to the absence of emotional connection between partners (Bohannan, 1971). This subdimension measures concerns about such emotional experiences, incorporating both cognitive and physical aspects. Sharma's (2011) study reported that divorced women experienced declines in emotional and mental well-being after divorce, although these improved over time. The "Economic" subdimension includes items such as "If we divorce, I will experience financial difficulties" and "If we divorce, my standard of living will decrease." This reflects anxieties about financial hardship after divorce. While sensitivity to factors like economic crises or personal debt may vary among individuals, research indicates that most divorces lead to some degree of financial restructuring. Given that many married individuals, particularly in urban areas, have dual incomes, concerns about financial challenges following divorce are understandable.

The reliability coefficients for the subscales were .91 for Identity, .92 for Emotional/Physiological Reactions, and .91 for Economic, indicating that the Divorce Anxiety Scale is statistically valid and reliable.

One limitation of this study is that the quality of participants' marital relationships was not considered. As a result, it is unclear whether participants were experiencing problems in their marriages when responding to the scale. Although divorce can be a source of anxiety for married individuals, ending a dysfunctional relationship may bring relief rather than distress. Thus, the inclusion criterion of "being married" without regard to relationship quality can be seen as a limitation. Furthermore, because the operational definition of divorce anxiety is proposed here for the first time, more research is needed to explore this concept. Divorce anxiety should also be examined across different types of marriages and relationship dynamics.

The scale is expected to assist researchers working in the fields of family and couple relationships in identifying various dynamics within marriages. Examining the processes leading up to the end of a marriage, which is influenced by numerous variables, is valuable for the literature. Rising divorce rates underscore the need to study this phenomenon from different perspectives. This scale can contribute to

re-examining divorce and to identifying issues in the pre-divorce period. For practitioners, such as family and couple therapists, it may also help address marital crises and other relational patterns from the perspective of divorce anxiety.

For future studies, it would be useful to investigate the criterion-related validity of the scale by examining correlations with other anxiety scales or divorce-related measures. Additionally, exploring its relationships with other psychosocial variables in marriage, such as marital satisfaction and relationship adjustment, would strengthen the theoretical and empirical framework of divorce anxiety. Comparative studies between individuals currently considering or undergoing divorce and those who are not could also help reveal the scale's discriminative power in different marital contexts. Such research would provide a deeper understanding of the role of divorce anxiety at various stages of marriage.

Author Contribution Rates

The authors of the study contributed equally at all stages from the planning of the research to the writing of the final report.

Ethical Declaration

All rules included in the "Directive for Scientific Research and Publication Ethics in Higher Education Institutions" have been adhered to, and none of the "Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics" included in the second section of the Directive have been implemented. Ethical approval for this study was obtained from the Mersin University Social and Human Sciences Ethics Committee (Decision No. 187, August 28, 2023).

Conflict Statement

The author declares that there is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Türkçe Sürümü

Giriş

Boşanma, evliliğin yasal olarak sona erdirilmesi olup, bireylerin iyi oluşunu önemli ölçüde etkileyebilir (American Psychological Association [APA], 2023). Evlilikle paralel olarak, boşanma da dönemler ve kültürler arasında farklılık gösterir; ancak genel olarak çiftlerin hukuksal, cinsel, duygusal ve ekonomik ilişkilerini sonlandırması anlamına gelir (Uyar, 1999). Bohannon (1971), benzer şekilde boşanmanın altı farklı "istasyonu" olduğunu ve bunların farklı sıralarda ve yoğunlukta olsa da her birey tarafından deneyimlendiğini öne sürmüştür. Bu aşamalar "duygusal boşanma", "hukuki boşanma", "ekonomik boşanma", "ebeveyn olarak boşanma", "ruhsal boşanma" ve "toplumsal boşanma"dır. Tarihsel açıdan bakıldığında, boşanma, evlilik kurumu gibi değişikliklere uğramış ve çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Wiseman (1975) boşanma olgusunun nasıl tanımlanması gerekliği üzerinde değil, boşanma sürecinin bireyler üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Wiseman'a göre boşanma sürecinde bireyler tıpkı yas sürecine benzer bir süreçten geçmektedir. Bu süreç boşanmanın inkârı ile başlamaktadır, sonrasında kayıp ve depresyon, öfke ve kararsızlık, yeni yaşam biçimine ve kimliğe uyum sağlama son olarak kabul ve tamamlanma aşamasıdır (Clarke-Stewart ve Brentano, 2008). Sucu (2007), boşanmayı evlilikten beklenen unsurlar üzerinden inceleyerek, çiftlerin ilişkilerinde sevgi, saygı ve mutluluk gibi beklentilerin karşılanmaması durumunda hukuki sona erme yaşandığını belirtmektedir. Uçan, Yazar ve Sayıl (2006) ise boşanmayı psikolojik ve sosyal bir süreç olarak tanımlayarak, bu sürecin uzun bir zaman diliminde sonuçlandığını vurgulamıştır. Alanyazında ortaya konulan farklı tanımlardan yola çıkarak boşanma, çiftlerin duygusal, cinsel, ekonomik ve hukuksal ilişkilerini yasal bir çerçevede sona erdirmesi olarak tanımlanabilir. Boşanma hızlarındaki artış ve evliliklerin ilk yıllarındaki boşanma sayılarının artması son yıllarda boşanmanın temel araştırma konuları arasında yer almasına sebep olmuştur (Amato, 2010). Bu bağlamda boşanma olgusunu açıklayan farklı kuramsal yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların kimisinde boşanma bir kriz olarak ele alınmakta ve boşanma sonrası süreç yas ile ilişkilendirilmekte, kimisinde de boşanma bireylerin psikososyal gelişimlerinin bir aşaması olarak ele alınmaktadır ele alınmaktadır.

Günümüz modern aile yapısındaki değişim, boşanma oranları ve süreçlerinde belirgin farklılıklara yol açmıştır (Aydın ve Baran, 2010), öyle ki boşanma kimi ilişkilerde -özellikle işlevsiz ve kişilerin benliğine zarar veren ilişkilerde- istendik bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar işlevsiz ilişkilerde istendik bir sonuç olarak ele alınsa da boşanma süreci bireyler için farklı açılardan zorlayıcı olabilmektedir. Evlilik, doğası gereği bitmesi için kurulan bir ilişki biçimi olmamakla birlikte sürecin buna evrilmesi bireylerin ilişkileri için yaptığı duygusal, bilişsel, fiziksel, ekonomik ve daha birçok farklı yatırımın da tehlikeye girmesi anlamı taşımaktadır. Bireyler doğal olarak bu yatırımların boşa gitmesini istememektedir (Lundberg ve Pollak, 2015). Clarke-Stewart ve Brentano'ya (2008) göre bireyler boşanma sonrasında olumlu ve olumsuz birtakım değişimler deneyimlemektedir. Bu değişimler; iş yükünün artması, çocuk sahibi olunması durumunda tek ebeveynlik, evlilik ile gelen ilişki ağlarının yitirilmesi, fizyolojik problemler ve öfke, kaygı, depresyon gibi duygu durumlarını içeren olumsuz değişimler olabilmekle birlikte; yeni arkadaşlıkların edinilmesi ve kişisel büyüme gibi olumlu değişimler de olabilmektedir. Boşanma kaygısı kavramı söz konusu tüm bu yatırımların heba edilmesi ve bireyin karşılaşacağı değişimlerin yarattığı bilinmezlik noktasında ortaya çıkmaktadır. Literatür incelendiğinde boşanma kaygısına yönelik alanyazının çok geniş olmadığı, boşanmaya ilişkin yürütülen çalışmaların çoğunlukla boşanma sonrasındaki kaygı (Symoens vd., 2014), depresyon (Amato, 2000) , rol değişimleri ya da psikopatolojiler (Kalmijn vd., 2006) üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Evli çiftlerin köken ailede ya da yakın çevresinde gözlemledikleri boşanmalar ya da farklı kaynaklar sebebi ile ilişki doyumunun düşük olduğu dönemlerde ilişki içerisinde çatışmalar artmaktadır (Amato ve DeBoer, 2001; Cui vd., 2008). Evlilik ilişkileri içerisinde ortaya çıkan çatışmalar bireylerde depresyon, kaygı gibi psikolojik sorunlara; bununla beraber yeme bozuklukları, kronik ağrılar gibi fizyolojik sorunlara yol açabilmektedir (Tasew, vd., 2021). Bu tür çatışmaların yaşandığı dönemlerde çiftlerin boşanma ile ilgili düşüncelerinin arttığı görülmektedir (Birditt vd., 2010). Bu noktadan hareketle bireylerin evlilik ilişkisinde yaşadıkları çatışmalar ve boşanmaya ilişkin düşüncelerin artmasının,

boşanmaya ilişkin kaygıları da artırdığıdüşünülmektedir. Bu gerekçeye ek olarak toplumun boşanmaya yönelik katı tutumundaki değişimlerin çiftlerin boşanma kararını daha hızlı ve rahat alabilmesini desteklediği gözlemlenmektedir. Alanyazın ve ilintili kavramlar ışığında boşanma kaygısı kavramı, evlilik ilişkisi devam eden çiftlerin, evlilik ilişkisinin bitmesi durumunda farklı alanlarda deneyimleyebilecekleri olumsuz duygu ve durumlara ilişkin kaygı şeklinde tanımlanabilir.

Bu çalışma kapsamında söz konusu boşanma kaygısı kavramını yordamaya yarayacak ve istatistiksel açıdan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmiştir. Geliştirilen bu ölçme aracının alanyazında daha önce ışık tutulmamış olan evli bireylerin boşanma öncesi süreçlerine ve bunun yanı sıra boşanma dinamiklerini anlamaya ışık tutmayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra artan boşanma oranlarını da göz önünde bulundurulduğunda boşanma danışmanlığı ve boşanma arabuluculuğu gibi alanlarda kullanılabileceği düşünülebilir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, gözlemlerin elde edildiği çalışma grupları, ölçek geliştirme süreci, verilerin toplanması ve veri analizine ilişkin bilgi verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, evli bireylerin deneyimlediği boşanma kaygısını istatistiksel olarak güvenilir bir şekilde ölçmeyi amaçlayan bir ölçek geliştirme çalışmasıdır. Ölçek geliştirme sürecinde; katılımcı yanıtlarına dayalı yaklaşımlardan biri olan, yanıtlayanın maddelere verdiği yanıtlara göre bireyleri ölçekte farklı bir yere yerleştiren ve yanıtlayan merkezli olan kademeli toplamlar yoluyla ölçekleme yaklaşımı kullanılmıştır (Tezbaşaran, 2004). Ölçek geliştirme sürecinde odak grup ve uzman görüşleri ile madde havuzu oluşturulmuş, oluşturulan madde havuzuna ilişkin uzman görüşleri alınmış, ölçeğe ilişkin yapıyı ortaya koyabilmek adına açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve son olarak ortaya konulan yapının geçerlik güvenirliği doğrulayıcı faktör analizi ile hesaplanmıştır.

Çalışma Grupları

Boşanma Kaygısı Ölçeği geliştirme çalışmaları kapsamında ilgili ölçeğin faktör yapısını ortaya koyabilmek ve çıkan yapıyı doğrulayabilmek adına iki farklı çalışma grubundan veri toplanmıştır. Bu gruplardan ilki ölçeğe ilişkin örtük yapıyı ortaya koymak için veri toplanan ve açımlayıcı faktör analizi yürütülen "birinci çalışma grubu", diğeri ise ortaya çıkan yapının doğrulanması için veri toplanan ve doğrulayıcı faktör analizi yürütülen "ikinci çalışma grubu" olarak isimlendirilmiştir. Birinci gruba ilişkin betimsel istatistikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Birinci çalışma grubuna ilişkin betimleyici istatistikler

Cinsiyet	F	%
Kadın	304	70,7
Erkek	126	29,3
Eğitim Düzeyi	F	%
İlkokul	12	2,8
Lise	28	6,5
Ön Lisans	27	6,3
Lisans	232	54
Yüksek Lisans	96	22,3
Doktora	35	8,1
Toplam	430	100

Toplam 430 kişiden oluşan çalışma grubunun 304'ü (%70,7) kadın katılımcılardan, 126'sı (%29,3) ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Grubun yaş dağılımı da 22 ile 68 yaş arasındadır ve ortalama yaş 37,27'dir (ss=8,04). Çalışma grubu hâlihazırda evli olan bireylerden oluştuğu için grubun tamamı evlilerden oluşmaktadır. Bireylerin evlilik süreleri ise 1 yıl ile 38 yıl arasında farklılık göstermektedir. Gruba ilişkin

ortalama evlilik süresi de 11,5 (ss=8,26) yıl olarak elde edilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde birinci çalışma grubundaki katılımcıların büyük çoğunluğunu (%54) lisans mezunları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra farklı eğitim düzeyinden katılımcıların olduğu görülmüştür.

Boşanma Kaygısı Ölçeği geliştirme çalışmaları kapsamında ikinci çalışma grubu ile ölçeğe ilişkin yapı geçerliği ve güvenirliği çalışmaları yürütülmüştür. Söz konusu gruba ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

İkinci çalışma grubuna ilişkin betimleyici istatistikler

Cinsiyet	F	%
Kadın	276	70,8
Erkek	114	29,2
Eğitim Düzeyi	F	%
İlkokul	11	2,8
Lise	26	6,7
Ön Lisans	22	5,6
Lisans	212	54,4
Yüksek Lisans	85	21,8
Doktora	34	8,7
Toplam	390	100

İkinci çalışma grubu toplamda 390 kişiden oluşmaktadır. Grubun 276'sını (%70,8) kadınlar, 114'ünü (%29,2) ise erkekler oluşturmaktadır. İkinci çalışma grubunun yaş ortalaması 37,35 (ss=8,07) olarak elde edilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin ortalama ilişki süreleri 1 yıl ile 38 yıl arasında değişiklik göstermektedir. İlişki süresi ortalaması ise 11,6 yıl (8,30) olarak bulunmuştur.

Ölçek Geliştirme Süreci

Boşanma Kaygısı Ölçeği geliştirme çalışmaları kapsamında öncelikle ilgili alanyazın taranarak boşanma kaygısı kavramı araştırılmış ve konuya ilişkin temel kavramlar ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra aile danışmanlığı alanından 4 farklı uzman ile görüşülerek alanyazın için oldukça yeni olan boşanma kaygısı kavramına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Söz konusu görüşmeler araştırmacı tarafından ses kaydına alınarak daha sonrasında anahtar kelimeler çıkarılmıştır. Bu işlemlerin ardından araştırmacı tarafından 52 maddeden oluşan madde havuzu oluşturularak Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik ile Aile Danışmanlığı alanında görev yapan 12 farklı uzmana gönderilmiştir ve 11 uzmandan dönüt alınmıştır. Her bir madde "ilgililik" ve "açıklık" alanlarında "4, Çok İlgili-Çok Açık" ve "1, Hiç İlgili Değil – Hiç Açık Değil" şeklinde puanlanmıştır. Sonrasında her bir madde için kapsam geçerlik oranları hesaplanmıştır. Kapsam geçerlik oranları hesaplanırken Davis tekniğinden (1992) faydalanılmıştır. Her bir maddeye ilişkin kapsam geçerlik oranları hesaplandıktan sonra, p=0.05 anlamlılık düzeyinde 0.80'den daha düşük değere (Ayre ve Scally, 2014) sahip 4 madde, madde havuzundan çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra uzmanlardan gelen dönütler sonrası kapsam geçerlik oranı 0.80'in altında olmamasına karşın farklı maddeler ile benzerlik gösteren 2 madde de havuzdan çıkartılmıştır. Kapsam geçerlik işlemlerinin ardından kalan 46 madde ile ölçeğin deneme formu oluşturulmuştur. Söz konusu deneme formu araştırmacılar ve 2 farklı uzman tarafından son kez dil ve yazım hataları açısından incelenmiş ve yapı geçerlik çalışması için veri toplanmıştır. Ölçeğe ilişkin yapı geçerliğini ortaya koyabilmek adına Açımlayıcı Faktör Analizi, yakınsak ve ıraksak geçerlik çalışmaları içinse Doğrulayıcı Faktör Analizleri kullanılmıştır. Ölçeğin psikometrik sonuçları bulgular bölümünde verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Çalışmaya katılan bireyler gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiş ve veri toplama süreci başlangıcında gönüllülük beyanları alınmıştır. Veriler her iki çalışma grubundan da çevrimiçi olarak toplanmıştır. Birinci çalışma grubunun ölçeğe ilişkin maddelere cevap verme süresi 15-20 dakika arasında değişiklik gösterirken, ikinci çalışma grubu için bu süre 8-10 dakika arasında değişiklik göstermektedir.

Verilerin Analizi

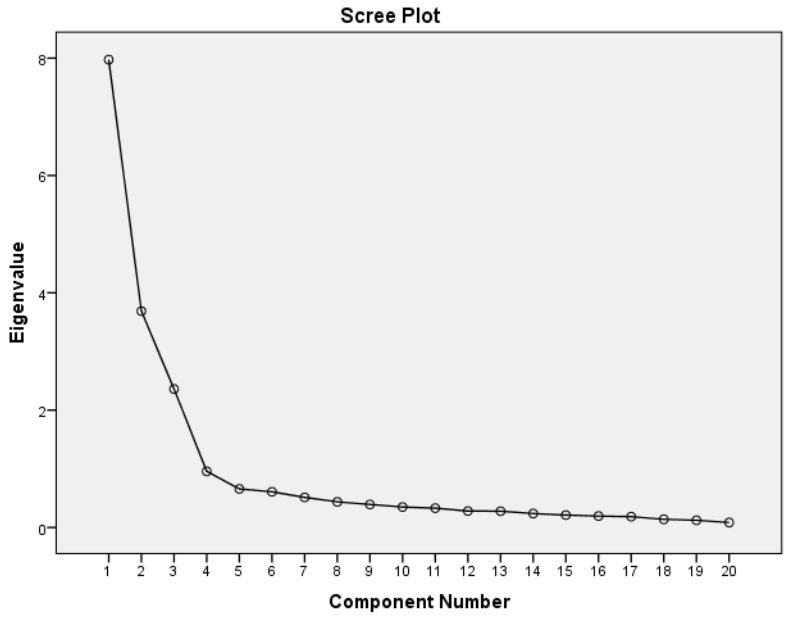
Boşanma Kaygısı Ölçeği'ne ilişkin yapı geçerliğini ortaya koyabilmek adına ilk olarak açımlayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Açımlayıcı faktör analizine başlamadan önce kayıp veri problemi, tekli ve çoklu uç değerler, R'nin faktörlenebilirliği, çoklu bağlantı problemi ve hataların bağımsızlığı varsayımları test edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Toplanan veriler incelendiğinde herhangi bir kayıp veri problemi bulunmadığı görülmektedir. Veri setinde tekli uç değerler için +3 ile -3 arasındaki Z puanları incelenmiş ve tekli uç değer bulunamamıştır, çoklu uç değerler içinse Mahalonobis uzaklığı hesaplanmış ve kritik değerin X2 (46; 0.001) = 81.40 üzerinde kalan toplamda 16 veri çoklu uç değer olduğu için veri setinden çıkarılmıştır. Çoklu bağlantı problemi için VIF ve tolerans değerlerine bakılmıştır. Her bir madde için VIF değerlerinin 5'ten küçük, tolerans değerlerininse .20'den büyük olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre veri setinde çoklu bağlantı problemi bulunmamaktadır. Verinin faktörlenebilirliğini test etmek için KMO (Kaiser Meyer Olkin) değeri incelenmiştir. Veri setine ilişkin KMO değeri .906 olarak elde edilmiştir. KMO değerinin 1'e yakınsaması verinin faktörlenebilirliğinin artması anlamına gelmektedir (Büyüköztürk, 2014). Bu durumda veri setinin faktörlenebilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak Barlett Küresellik Testi sonucunun anlamlı olduğu görülmektedir (x2 = 7047; p <.01). Varsayımların test edilmesinin ardından ölçek geliştirme çalışması kapsamında ilk olarak yapı geçerliği için Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA), ortaya çıkan yapının geçerliğini test etmek içinse Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yürütülmüştür. Faktörlerin altında yüklenen maddelerden faktör yükü 0.45'in altında olan maddeler yapıya dahil edilmemiştir (Büyüköztürk, 2014). Güvenirlik kanıtlarının belirlenmesinde ise iç tutarlılık anlamında güvenirlik bildiren cronbach alfa ve birleştirici güvenirlik kanıtları elde edilmiştir. Bunun yanı sıra geçerlik kanıtlarının belirlenmesinde DFA sonrasında ıraksak ve yakınsak geçerlik katsayıları incelenmiştir.

Bulgular

Boşanma Kaygısı Ölçeğine ilişkin yürütülen ilk açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre 9 faktörlü ve varyansın %69'unu açıklayan bir yapıya ulaşılmıştır. Söz konusu yapıda faktör yükü .45 olan maddeler ve herhangi bir faktör altında yüklenmeyen maddeler analizden çıkartılmıştır (Çokluk vd., 2014; Tabachnick ve Fidell, 2013). Ardından analiz tekrarlanmıştır. İkinci tur analiz sonucunda 6 faktörlü ve varyansın %61'ini açıklayan bir yapı elde edilmiştir. İkinci tur analizin ardından scree plot grafiği incelendiğinde yapının 3 faktörle sınırlandırılmasına karar verilmiştir.

Şekil 1

Boşanma kaygısı ölçeğine ilişkin scree plot grafiği

Yapı 3 faktörle sınırlandırılıp analiz tekrar edilmiştir. Şekil 1 incelendiğinde üç faktörle sınırlandırılmış olan yapının varyansın %68'ini açıkladığı görülmektedir. Buna ek olarak bir maddenin iki farklı faktör altında yüklendiği görülmüş ve analizden çıkartılmasına karar verilmiştir. Maddenin analizden çıkarılmasından sonra açımlayıcı faktör analizi tekrar edilmiştir. Dördüncü turda 3 faktörlü ve varyansın %70'ini açıklayan bir yapı elde edilmiştir. Sosyal bilimlerde varyansın %70'ini açıklayabilen yapılar iyi olarak değerlendirilmektedir. Elde edilen bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Boşanma Kaygısı Ölçeği Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Madde	Ortak Varyans	Faktör 1 Duygusal/Fizyolojik Tepkiler	Faktör 2 Ekonomik	Faktör 3 Kimlik
27	.798	.864		
26	.749	.834		
24	.724	.833		
25	.711	.781		
28	.633	.775		
29	.687	.764		
23	.632	.763		
31	.555	.625		
44	.856		.908	
43	.846		.900	
46	.842		.893	
45	.836		.892	
38	.587		.640	
35	.565		.611	
2	.800			.885
6	.749			.853
8	.727			.832
1	.692			.822
3	.665			.811
5	.669			.785
Açıklanan Varyans		%39,872	%18,442	%11,798
Özdeğerler		7,974	3,688	2,360
Cronbach Alfa		.92	.91	.91

Elde edilen bulgular neticesinde faktör yükleri ve iç tutarlık katsayıları anlamlı olan bir yapı ortaya konmuştur. Ölçeğe ilişkin yapı geçerliği çalışmaları için doğrulayıcı faktör analizi yürütülmüştür.

Boşanma Kaygısı Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları

Boşanma Kaygısı Ölçeğine ilişkin elde edilen yapının geçerliğini test etmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yürütülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi için 390 gözlem elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi için LISREL (Schreiber, Stage, King, Nora & Barlow, 2006) programı kullanılmıştır. Yürütülen ilk doğrulayıcı faktör analizi sonucunda kimi uyum indeksleri kabul edilebilir düzeyde kalmıştır. Bunun sonucunda modelin önerdiği ve aynı alt faktör içinde olan 3 farklı modifikasyon yapılmış ve doğrulayıcı faktör analizi yeniden yürütülmüştür. Elde edilen bulgular modele ilişkin uyum indekslerinin istendik düzeyde olduğunu göstermektedir. Boşanma kaygısı ölçeğine ilişkin uyum indeksleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4
Boşanma kaygısı ölçeğine ilişkin uyum indeksleri

Model	Ki-kare	Ki-kare/sd	GFI	AGFI	NNFI	NFI	CFI	RMSEA	SRMR
Üç Faktörlü Model	533,63	3,25	0,88	0,84	0,96	0,96	0,97	0,07	0,06
Mükemmel Uyum		<3	>90	>95	>0,95	>0,95	>0,95	<0,05	<0,05
İyi Uyum		<5	>85	>85	>90	>90	>90	<0,08	<0,08

Boşanma Kaygısı Ölçeğine ilişkin uyum endeksleri incelendiğinde Ki-kare/sd'nin (x2/sd=3,25) iyi uyuma işaret ettiği görülmektedir. Ki-kare değeri bir iyilik uyum değeridir, buradan elde edilen sonuç modelin uyumuna ilişkin ilk test edilen değerdir (Çokluk vd., 2014). Yine aynı şekilde NNFI, NFI, CFI değerlerinin mükemmel uyum gösterdiği görülmektedir. GFI ve AGFI uyum indekslerinde de iyi uyum elde edildiği görülmektedir. Benzer şekilde RMSEA ve SRMR değerlerinin de iyi uyum gösterdiği görülmektedir. Sonuç olarak boşanma Kaygısı Ölçeğine ilişkin yürütülen yapı geçerlik çalışması kapsamında elde edilen uyum indeksleri modelin iyi bir uyuma (Brown, 2006; Hu ve Bentler, 1999; Kelloway, 1989; Sümer, 2000; Tabachnick ve Fidell, 2013) sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

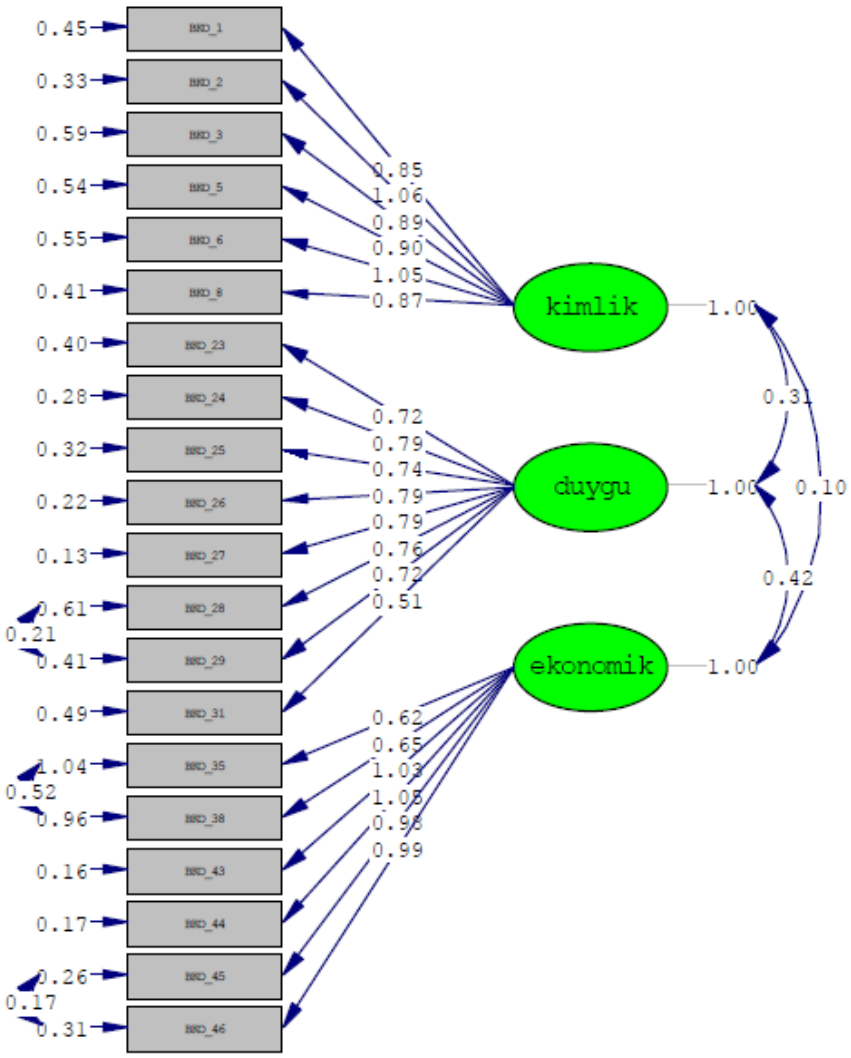
Ayrıca, bu çalışmada doğrulayıcı faktör analizi bulgularına dayanarak yakınsak ve ıraksak geçerlilik ve CR değerleri de hesaplanmıştır. Yapı geçerliliği için yakınsak ve ıraksak geçerlik koşulları (Fornell ve Larcker, 1981) incelenmiştir. Yakınsak geçerlik için, ölçeğin AVE (Ortalama Varyans Açıklananı) ve CR (Birleşik Güvenilirlik) değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar, ölçeğin CR değerlerinin (Kimlik=0.91; Duygu=0.90; Ekonomik=0.91) AVE'den (Kimlik=0.64; Duygu=0.60; Ekonomik=0.67) büyük olduğunu ve yakınsak geçerlik koşullarını karşıladığını göstermektedir. Ayrıca, ıraksak geçerlik için Maksimum Paylaşılan Varyans (MSV) ve Ortalama Paylaşılan Varyans (ASV) değerleri hesaplanmıştır. Alt faktörlerden, kimlik alt faktörü için MSV değeri 0.09, ASV değeri 0.05; duygu alt faktörü için MSV değeri 0.17, ASV değeri 0.13; ve ekonomik alt faktörü için MSV değeri 0.17 ve ASV değeri 0.09 olarak bulunmuştur. Iraksak geçerlik koşulları olan MSV ve ASV değerlerinin, AVE değerinden daha düşük olduğu ve ölçeğin ıraksak geçerlik koşullarını karşıladığı gözlemlenmiştir. Yapılan hesaplamaların sonucunda, ölçeğin yapı geçerliliğine sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 5
Boşanma kaygısı ölçeği alt faktörlerine ilişkin CR, AVE, MSV ve ASV değerleri

Alt Faktörler	CR	AVE	MSV	ASV
Kimlik	0,91	0,64	0,09	0,05
Duygusal/Fizyolojik Tepkiler	0,90	0,60	0,17	0,13
Ekonomik	0,91	0,67	0,17	0,09
Kriterler	CR>0,70	AVE>0,50 CR>AVE	MSV<AVE	ASV<AVE

Yapı geçerlik çalışmalarından sonra elde edilen ölçme modeli Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2
Boşanma kaygısı ölçeğin ilişkin ölçme modeli

Ölçme modelinde uygulanan modifikasyonlar madde 28 ile 29, madde 35 ile 38 ve madde 45 ile 46 arasında gerçekleştirilmiştir. Maddeler incelendiğinde aynı faktörler altında oldukları ve benzer yapıları ölçtükleri görülmüştür. Örneğin madde 28'de "Boşanırsak evli arkadaşlarımın yanında rahat edemem." ifadesi yer alırken, madde 29'da "Boşanırsak yeni ortamlara uyum sağlamakta zorlanırım." ifadesi yer almaktadır. Yine aynı şekilde madde 35'teki "Boşanırsak eski neşeme kavuşmam çok uzun sürer." İfadesine karşılık madde 38'de "Boşanmanın duygularımı altüst edeceğini düşünüyorum." ifadesine yer verilmektedir. Son olarak madde 45'te "Boşanma fikri aklıma gelince midem bulanır." ifadesine yer verilirken, madde 46'da "Boşanmayı düşündüğümde karnım ağrır." İfadesine yer verilmiştir. Sonuç olarak modifikasyonların aynı alt faktörler içerisindeki, benzer maddeler arasında yapıldığı görülmektedir. Yapılan yapı geçerliği çalışması sonucunda Boşanma Kaygısı Ölçeğinin 3 alt boyutlu (kimlik, duygu ve ekonomik) ve 20 maddelik nihai hali ortaya konmuştur.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Uzun süre bir tabu olarak görülen boşanma olgusu, günümüz modern toplumlarında önemli bir seçenek olarak evlilik sürecinin bir parçası konumuna gelmiştir denilebilir. Boşanma bireylerin evliliklerini hukuki, duygusal, ekonomik boyutların bir kısmında ya da tamamında sonlandırması olarak tanımlanabilir (Uyar, 1999). Bunun yanı sıra boşanma kavramı farklı yaklaşımlarda yas süreci ile ilişkilendirilerek bireylerin boşanma sürecinde inkar ile başlayan ve kabul ve tamamlanma ile sona eren bir süreci deneyimlediği öne sürülmektedir. Boşanma olgusu çeşitli kuram ve kişiler tarafından farklı yorumlanmakla birlikte tüm yaklaşımların temelinde bireylerin süregelen ilişkiyi tek taraflı ya da karşılıklı olarak sonlandırmak istemesi ve sonrasındaki yaşam biçimine uyum sağlamasını içeren bir süreç olduğu vurgusu yatmaktadır. Boşanmanın psikolojik etkileri üzerine yürütülen birçok çalışma bulunmaktadır (Hetherington, Cox ve Cox, 1985; Kalmijn ve van Groenou, 2005; Lorenz, Wickrama, Conger ve Elder, 2006). Söz konusu çalışmalarda özellikle boşanma sürecindeki veya boşanma sürecini tamamlamış bireylerin yaşadığı stres, kaygı, depresyon gibi değişkenlere sıkça değinilmiştir. Boşanma kaygısı kavramıysa bireylerin boşanma sürecinde ya da sonrasındaki psikolojik belirtileri değil, boşanma süreci henüz başlamamışken yaşadıkları kaygıyı aktarmak için kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatür incelendiğinde operasyonel tanımı henüz net olmayan boşanma kaygısı kavramı çıkış noktası bakımından ayrılık anksiyetesinden ayrılmaktadır. Ayrılık anksiyetesi çocukluk döneminde bebeğin bağlanma nesnesinden ayrılma düşüncesi olarak tanımlanırken, yetişkin ayrılık anksiyetesi de benzer şekilde bireyin bağlanma nesnesine zarar geleceği düşüncesi ile söz konusu bağlanma nesnesi ile yakın temas kurmaları olarak tanımlanmaktadır (Faraji ve Özen, 2022; Manicavasaga, Silove ve Curtis, 1997). Boşanma kaygısı kavramı ise ayrılık anksiyetesinden farklı olarak evliliğin sonlanması halinde bireyin yaşantısında ortaya çıkma ihtimali olan olumsuz durumlara karşı olan kaygı düzeyi şeklinde tanımlanabilir. Bu çalışma kapsamında boşanma kaygısı kavramı tanımlanmaya ve söz konusu yapıyı ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmiştir.

Ölçeğe ilişkin alt faktörlerin bireylerin boşanma sonrasında sorun yaşayabilecekleri, dolayısıyla boşanma öncesi kaygıyı artırabilecek kategoriler olduğu dikkat çekmektedir. Clarke-Stewart ve Brentano'nun (2008) açıkladığı boşanma sonrası değişimlerin büyük çoğunluğunun olumsuz olduğu bilinmektedir. Olumsuz değişimlerin fazlalığı, bireyin gerek benliğinin gerekse evliliği için yaptığı yatırımların zarar görmesi anlamı taşıması, ölçeğe ilişkin alt boyutların bağlamlarını açıklamakta kullanılabilir. Kimlik alt boyutu incelendiğinde maddelerin daha çok boşanma sonrası yeni yaşama uyum süreci ile kaygıları ve "boşanmış birey" rolüne ilişkin kaygıları içerdiği görülmektedir. Örneğin kimlik alt boyutunda "Boşanırsak yeni sosyal ortamlara girmekten çekinirim." ya da "Boşanırsak evli arkadaşlarımın yanında rahat edemem." gibi maddeler yer almaktadır. Kalmijn, ve van Groenou (2005) tarafından yürütülen çalışma boşanmış bireylerin boşanma sonrasında sosyal entegrasyonlarının hangi yönde evrildiğini araştırmaktadır. Elde edilen sonuçlar sosyal entegrasyonun daha çok azalma eğiliminde olduğunu ve bireylerin bir süreliğine izolasyon yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Geliştirilen ölçeğin kimlik alt boyutunun da söz konusu entegrasyon ve boşanma süreci sonrasındaki kimlik sürecini açıklamaya çalıştığı söylenebilir. Bir diğer alt boyut olan duygusal/fizyolojik tepkiler alt boyutu ise boşanma sürecine ilişkin bireylerin deneyimleyebileceği duygusal süreçlere yönelik maddeler içermektedir. Duygusal/fizyolojik tepkiler alt boyutunda "Boşanmanın duygularımı altüst edeceğini düşünüyorum." veya boşanırsak eski neşeme kavuşmam çok uzun sürer." gibi maddeler yer almaktadır. Boşanma süreçlerini açıklayan birçok farklı teoride de vurgulanan duygular ve duygusal boşanma süreci bireylerin eş/partner olarak duygusal bir ilişkilerinin kalmamasına atıfta bulunur (Bohannan, 1971). Ölçeğin bu alt boyutu bireylerin boşanma yaşantısını deneyimlemeleri durumunda ne tür duygusal süreçler yaşayacaklarını rapor eden maddelerden oluşmaktadır. Duygusal çıktıları gerek bilişsel gerekse fiziksel düzeyde ölçmeye çalışan bu alt boyut evli bireylerin hem boşanmaya ilişkin görüşlerini hem de kendi duygusal süreçlerini değerlendirmelerini içermektedir. Sharma (2011) yürüttüğü çalışmada boşanmış kadınların boşanma süreci sonrasında duygusal ve mental sağlık açısından daha kötü bir duruma gerilediklerini ve zaman içerisinde bu durum iyileştiğini bildirmektedir. Boşanma kaygısı ölçeğinin duygusal/fizyolojik tepkiler alt boyutu da söz konusu duygusal süreçlere ilişkin kaygıları ölçmeye çalışmaktadır. Ölçeğin son alt boyutu "ekonomik" olarak isimlendirilmiştir. Bu alt boyut altında "Boşanırsak maddi sıkıntılar yaşarım." ya da

"Boşanırsak hayat standartlarımda bir düşüş olur." gibi maddeler yer almaktadır. Bu alt boyut bireylerin boşanma süreci sonrasında deneyimleyebilecekleri ekonomik sıkıntılara ilişkin kaygıları içermektedir. Söz konusu alt boyut çalışma grubundaki bireylerin deneyimledikleri ekonomik kriz, kişisel borçlar vb. gibi değişkenlere karşı hassasiyet gösterse de, yapılan araştırmalar her boşanmanın bireylerin maddi anlamda tekrar yapılanmasına yol açtığı söylenebilir. Özellikle kadının çalışma hayatına dahil olma oranın yüksek olduğu ve şehir merkezlerinde yaşayan evli bireylerin büyük çoğunluğunun çift gelire sahip olduğu düşünüldüğünde, boşanma sonrası ekonomik sıkıntıları düşünmenin ve bu duruma ilişkin kaygılar yaşamanın olağan olduğu düşünülebilir.

Bu çalışma kapsamında geliştirilen Boşanma Kaygısı Ölçeğinin alt puanlarına ilişkin güvenirlik katsayıları kimlik alt boyutu için .91, duygusal/fizyolojik tepkiler alt boyutu için .92 ve sonra olarak ekonomik alt boyutu için .91 olarak elde edilmiştir. Söz konusu bulgular ve alanyazın ışığında, geliştirilen ölçeğin istatistiksel açıdan geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Araştırmanın sınırlıkları incelendiğinde veri toplanan bireylerin evlilik ilişkisinin kalitesinin göz ardı edildiği görülmektedir. Bu durum ölçek maddelerine cevap veren katılımcıların halihazırda içinde bulundukları evlilik ilişkisinde bir problem olup olmadığının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Boşanma her ne kadar evli bireyler açısından bir kaygı unsuru olsa da işlevsiz bir ilişkinin sona erecek olması bireye kaygıdan daha çok rahatlık verebilir. Buradan hareketle çalışmaya katılan bireylerin sadece evli olup olmamasını dikkate alınması çalışmanın bir sınırlığı olarak ele alınabilir. Bunun yanı sıra ölçeğin ölçmeye çalıştığı yapının operasyonel tanımının yine bu çalışma ile alanyazına teklif ediliyor olması, boşanma kaygısına ilişkin daha fazla çalışmanın yapılması gerekliğini ortaya koymaktadır. Öyle ki boşanma kaygısı kavramı farklı evlilik türleri ve ilişki dinamikleri içerisinde de ele alınmaya muhtaç bir kavramdır.

Elde edilen ölçeğin özellikle aile ve çift ilişkisi alanlarında çalışma yürüten araştırmacıların evlilik ilişkisindeki farklı dinamikleri ortaya çıkarmada yardımcı olacağı düşünülmektedir. Evlilik gibi farklı değişkenlerin etkisinde olan bir ilişki biçiminin sona ermesinden önceki süreçlerin de incelenmesi alanyazın açısından oldukça kıymetli görülmektedir. Boşanma hızındaki artışlar, boşanma olgusunun da farklı perspektiflerle incelenmesi gerekliğini ortaya koymaktadır. Bu çalışma kapsamında geliştirilen Boşanma Kaygısı Ölçeğinin de, araştırmacıların boşanmayı yeniden ele almasına ve boşanma öncesi süreçlere yönelik tespitlerine katkı sunacağı düşünülmektedir. Geliştirilen bu ölçeğin aynı zamanda aile ve çift terapisti olan uygulayıcılar için evlilikteki kriz dönemlerinin yanı sıra ilişki içerisinde ortaya konulan farklı örüntülerin de boşanma kaygısı perspektifinden ele alınmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Gelecek araştırmalar açısından, geliştirilen ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliği kapsamında, farklı kaygı ölçekleri veya boşanma ile ilişkili ölçeklerle korelasyonlarının incelenmesi yararlı olabilir. Ayrıca, evlilik doyumu, ilişki uyumu gibi evlilik ilişkisine dair diğer psikososyal değişkenlerle olan ilişkilerinin test edilmesi, boşanma kaygısının kuramsal ve ampirik çerçevesini güçlendirecektir. Bunun yanı sıra, boşanma aşamasında olan veya boşanma düşüncesine sahip bireyler ile böyle bir düşüncesi bulunmayan bireylerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, ölçeğin farklı evlilik dinamikleri ve ilişki bağlamları içerisindeki ayırt edici gücünü ortaya koyabilir. Bu tür karşılaştırmalı çalışmalar, boşanma kaygısının evlilik sürecindeki farklı aşamalardaki rolünü daha derinlemesine anlamaya katkı sağlayacaktır.

Yazar Katkı Oranı

Araştırmanın yazarları araştırmanın planlanmasından sonuç raporunun yazılmasına kadar tüm aşamalarda eşit bir şekilde katkı sunmuşlardır.

Etik Beyan

"Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde' yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden" hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışma Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 28.08.2023 tarihli ve 187 sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Çatışma Beyanı

Yazar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedirler.

References

Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family, 62*(4), 1269–1287. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x

Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family, 72*(3), 650–666. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x

Amato, P. R., & DeBoer, D. D. (2001). The transmission of marital instability across generations: Relationship skills or commitment to marriage? *Journal of Marriage and Family, 63*(4), 1038–1051. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.01038.x

American Psychological Association. (2023). *Divorce*. In APA dictionary of psychology (2nd ed.). Retrieved from https://dictionary.apa.org/divorce

Aydın, O., ve Baran, G. (2010). Toplumsal değişme sürecinde evlenme ve boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 21*(2), 117-126.

Birditt, K. S., Brown, E., Orbuch, T. L., & McIlvane, J. M. (2010). Marital conflict behaviors and implications for divorce over 16 years. *Journal of Marriage and Family, 72*(5), 1188–1204. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00758.x

Bohannon P (1970) The six stations of divorce. In Paul Bohannon (Ed.) *Divorce and After (pp.33-62)*. Garden City, Doubleday and Company, Inc.

Brown, T. A. (2006). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. Guilford Publications.

Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. Pegem Akademi.

Clarke-Stewart, A., & Brentano, C. (2008). *Divorce: Causes and consequences*. Yale University Press.

Cui, M., Fincham, F. D., & Pasley, B. K. (2008). Young Adult Romantic Relationships: The Role of Parents' Marital Problems and Relationship Efficacy. *Personality and Social Psychology Bulletin, 34*(9), 1226-1235. https://doi.org/10.1177/0146167208319693

Çokluk, Ö. S., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, S. (2014). *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli Istatistik: Spss ve Lisrel Uygulamaları*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Faraji, H., & Özen, Z. D. (2022). Yetişkin ayrılık anksiyetesinin, ayrılık anksiyetesi ile beliren yetişkinlikte bireyleşme düzeyi arasındaki aracı rolü. *Mavi Atlas, 10*(1), 47-69.

Hetherington, E. M., Cox, M., & Cox, R. (1985). Long-term effects of divorce and remarriage on the adjustment of children. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry, 24*(5), 518-530.

Hu. L. & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indices in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling, 6*, 1-55.

Kalmijn, M., & van Groenou, M. B. (2005). Differential effects of divorce on social integration. *Journal Of Social and Personal Relationships, 22*(4), 455-476.

Kalmijn, M., & Monden, C. W. S. (2006). Are the negative effects of divorce on well-being dependent on marital quality? *Journal of Marriage and Family, 68*(5), 1197–1213. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00323.x

Kelloway, K. E. (1989). *Using Lisrel for Structural Equation Modeling: A Researcher's Guide*. Sage

Lorenz, F. O., Wickrama, K. A. S., Conger, R. D., & Elder Jr, G. H. (2006). The short-term and decade-long effects of divorce on women's midlife health. *Journal of Health and Social Behavior, 47*(2), 111-125.

Lundberg, S., & Pollak, R. A. (2015). The evolving role of marriage: 1950-2010. The Future of Children, 25(2), 29-50.

Manicavasaga, V., Silove, D., & Curtis, J. (1997). Separation anxiety in adulthood: a phenomenological investigation. *Comprehensive Psychiatry, 38*(5), 274-282.

Schreiber, J. B., Stage, F. K., King, J., Nora, A., & Barlow, E. A. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: a review. *The Journal of Educational Research, 99*(6), 323–337. https://doi.org/10.3200/JOER.99.6.323-338

Sharma, B. (2011). Mental and emotional impact of divorce on women. *Journal of The Indian Academy of Applied Psychology, 37*(1), 125-131.

Sucu, İ. (2007). Boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabulleri (Sakarya ili örneği). [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri. *Türk Psikoloji Yazıları, 3*(6), 49-74.

Symoens, S., Colman, E., & Bracke, P. (2014). Divorce, conflict and mental health: How the quality of intimate relationships is linked to post-divorce well-being. *Journal of Applied Social Psychology, 44(*3), 220–233. https://doi.org/10.1111/jasp.12215

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics (6th ed.). Pearson.

Tasew, A. S., Getahun, K. K., & Prete, G. (2021). Marital conflict among couples: The case of durbete town, Amhara region, Ethiopia. *Cogent Psychology, 8*(1), 1-17. https://doi.org/10.1080/23311908.2021.1903127

Tezbaşaran A. (2004). Likert Tipi Ölçeklere Madde Seçmede Geleneksel Madde Analizi Tekniklerinin Karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi, 19*(54): 77 – 90.

Uçan, Ö., Yazar, H., ve Sayıl, İ. (2006). Bir boşanma olgusunun dört kurama bağlanarak değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi, 14*(2), 23-29. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000249

Uyar, S. (1999). Boşanmış bireylerin evlilik süreci ve bugüne ilişkin psikolojik sorunları üzerine bir araştırma. [Tıpta Uzmanlık tezi]. GATA.

Wiseman, R. S. (1975). Crisis theory and the process of divorce. *Social Casework, 56*(4), 205-212.